

таційну, законодавчу, виконуючу і судову. Тобто не на класичні три, а на чотири гілки. Тут слід нагадати, що схожий розподіл пропонував у своїх роботах декан юридичного факультету Київського університету О. Ейхельман, де між іншим він відстоював три принципових положення майбутньої Конституції України – суверенітет народу, федеративно-державний устрій України та обмеження влади голови держави (Ейхельман О. Проект Конституції основних державних законів УНР. – Київ; Тарнів, 1921.) Всі три названі принципи ми можемо зустріти і в проекті О. Копцюха.

Питання щодо визначення прав та обов'язків громадян автором пояснюється у розділі «В. – Політичний лад», який має 15 артикулів. Багато у чому зміст цього розділу перегукується з Конституцією УНР 1918 р., не припускаючи тут обмеження прав громадян згідно «трудового принципу». Однакові права гарантувалися всім громадянам Української Трудової Республіки, яким виповнилося 20 років. Власне авторським здобутком у проекті стало закріплення обов'язкової безкоштовної освіти в державі та гарантії соціального забезпечення у вигляді сплати пенсій та грошові виплати на випадок хвороби, каліцтва або безробіття, а також і на безкоштовну медичну допомогу. В проекті автор частково намагається відобразити правове становище Церкви в державі (с. 19). Автор і відокремлює їх, але не позбавляє Церкву права на існування (с. 19 – 20).

Отже наведені матеріали дозволяють прийти до висновків, що проект Конституції Української Трудової Республіки з'явився підчас гострих політичних змагань в УНР у 1919 р. Виходячи з аналізу термінології та концептуальних позицій автора, проект розроблявся під впливом Київської школи права, але має досить вагоме «соціалістичне забарвлення». Домінуючою ідеєю проекту стала ідея суверенітету народу держави та верховенства народних законів. Досить очевидним вимальовується намагання автора обмежити владу голови держави та протистояти створенню режиму диктатури, на чому наполягали в уряді Директорії. «Трудовий принцип» автор використовує в проекті суто з позицій В. Винниченка. Втілюючи ідею самостійності і соборності України, автор, між іншим, дотримується концепції розбудови багатонаціональної, соціальної держави, де влада зобов'язана опікуватися своїми громадянами з дня їхнього народження до смерті.

Шевчук-Бела Я. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук*

ПРАВОВИЙ СТАН ГРЕКІВ ОДЕСИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ГАЛУЗІ МІСТА

Економічна політика російського уряду щодо представників національних громад полягала, зокрема, у тому, щоб повернути найбільш економічно перспективних з них на «вечное подданство России». На початку XIX ст. це передусім стосувалося купецького стану.

Греки в Одесі переважно займалися зовнішньою торгівлею. Під час становлення та розвитку міжнародної торгівлі Одеси в період порто-франко грецькі підприємці відігравали провідну роль в експорті зерна. До заснування грецької держави греки Одеси за-

тверджувалися як торговці. Саме в цей період сформувалися великі грецькі торговельні дома (Родоканакі, Раллі, Маразлі та ін.). Торговельні дома відомих грецьких купців, що існували у багатьох містах Європи, відкривали свої філії в Одесі (Парадисопулос Софронис. Греческая община Одессы в 1794 – 1914 гг.: основные направления развития // Одесі – 2000: Тези доп. міжнар. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 6 – 8 вересня 1994 р.). – Ч. 1. – Одеса: б. и., 1994. – С. 126 – 128.)

Предметом грецької торгівлі першої половини XIX ст. передусім був хліб. Грецькі контори з торгівлі хлібом до 1850-х рр. надавали селянам певні позики (до 300 руб.) для оренди землі та закупівлі збіжжя за умови, щоб після молотьби зерно привозилося безпосередньо до контори. Такою була, наприклад, грецька торговельна контора Скараманга. Селяни-землероби, таким чином, отримували в таких конторах позики з невеликими відсотками.

Крім хліба, греки у першій половині XIX ст. займалися відпускнуою торгівлею бавовною та продуктами харчування (м'ясо, риба, зеленина на базарах), привізною – вином та колоніальними товарами. Так звана молочна торгівля також привертала увагу греків. Продавали також фрукти. Для цього часто закупали річні врожаї у господарів садів (Яковлев В. Я. Кое-что об иноплемениках в истории г. Одессы // Из прошлого Одессы: Сб. ст. – Составлен Л. М. Де-Рибасом. – Одесса: Тип. Л. Кирхнер, 1894. – С. 372 – 393.).

Греки у першій половині XIX ст. переважали також у готельному та ресторанному бізнесі; грецькі купці володіли в місті значною власністю (Герлігі П. Одеса. Історія міста 1794 – 1914. – К.: Критика, 1999. – 382 с.)

Серед одеських греків у першій половині XIX ст. було також багато ремісників, зачинателів банківської справи, пекарів (Історія Одеси / Колектив авторів; Голов. ред. В. Н. Станко. – Одеса: Друк, 2002. – 560 с.).

Уряд Російської імперії, починаючи з 1807 р., проводив протекціоністську політику, головним чином, стосовно російських купців. Так, оптова торгівля зерном за кордон, повинна була включати російських підданих. Таким чином, уряд підштовхував грецьких купців до прийняття російського громадянства (Яценко О. Е. Политико-экономическая и культурная деятельность греков Одессы (1794 – конец XIX в.) // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 1. – Одеса, 1997. – С. 293 – 300.).

Незважаючи на це, від початку заселення греками Одеси та навколишніх територій можна констатувати політику державного сприяння їхній економічній діяльності. Передусім про це свідчить облаштування грецьких переселенців.

Доповідь Сенату від 1802 р. «О преимуществах водворяющихся в Новороссийской Губернии вышедших из Турции Греков и Болгар» визначає умови мешкання грецького населення. Означений документ визначав пільги для новоприбулих греків та болгар. Зокрема передбачалося звільняти їх від сплати будь-яких податків та виконання державних зобов'язань на десятирічний термін.

Повернення грошового боргу до державної скарбниці розподіляли на наступні десять років у рівних частинах. Кожній родині одновірців (греків або болгар), дозволялося привозити всі необхідні речі без сплати мита; крім того, дозволялося привозити різних для продажу товарів коштом до 300 руб.

Хоча колоністи й міські ремісники іноземного походження і були особами, вільними особисто, проте виїхати з Російської імперії їм було досить складно: у такому випадку вони мусили сплатити на користь скарбниці усі податки за три роки.

Грецьке населення займало важливе місце в діловому житті міста від початку його існування. Однією з найпоширеніших серед греків була страхова справа. У 1808 р. було засновано «Греко-Русское страховое товарищество»; у 1814 – «Общество объединенных страховых агентов греков». Цю нішу греки займали до 1861 р.

Від початку XIX ст. у Повному Зібранні Законів Російської імперії зустрічаються положення Комітету Міністрів та інші документи, які регулювали впровадження та функціонування грецьких страхових кампаній в Одесі.

Страхова діяльність греків користувалася підтримкою місцевої влади. Страхові кампанії, запроваджені греками, підлягали керівництву Директорів, яких обирали спільні збори акціонерів.

Положення Комітету Міністрів від 1836 р. деталізувало умови існування Грецької страхової справи. Так, Капітал Кампанії під назвою «Нового Грецького Страхового Товариства» визначався у 500000 руб. асигнаціями, з розподіленням на 500 акцій, оскільки в разі потреби капітал міг бути збільшеним шляхом додаткового видання 100 акцій аналогічної вартості. Кожна особа, яка отримувала акції, повинна була внести десятку частину за кожну акцію (100 руб.), а в разі необхідності на інші 900 руб. представити надійне поручительство. Щодо акцій, то вони могли передаватися іншій особі (купецького стану), але про це слід було повідомляти кампанію; вона ж мала пріоритетне право на купівлю акцій.

Капітал Кампанії мав постійно зростати за рахунок відсотків, що їх надавав Комерційний Банк, до якого надходили гроші в якості страхових внесків; у кампанії можна було страхувати товари, судна та гроші з встановленими виплатами, Грецька Страхова Кампанія при цьому зобов'язувала негайно сплачувати збитки клієнтів.

Управління кампанією доручалося трьом особам у званні Директорів та двом у званні ревізорів; обиралися вони кожні два роки з акціонерів.

Грецькі страхові компанії відраховували певний відсоток на рахунок Грецького Комерційного Училища.

Починаючи з середини XIX ст., грецька комерційна діяльність взагалі та страхова, зокрема, почали йти на спадок саме.

Якщо грецьке підприємництво (в особах купецтва) загалом користувалося підтримкою уряду, то з військовими греками, які служили в російській армії та претендували після цього на проживання в Російській імперії було інакше. Особливо це виявилось у другій половині XIX ст. У доповідній записці Міністра державного майна «О мерах к устройству участи Греков, Болгар и других Славян, служивших волонтерами в армиях наших» від 1857 р. мова йшла про іноземців, у тому числі греків, сербів та болгар, які перебували волонтерами в російській армії та брали участь у Кримській війні. Представники означених народів просили уряд про поселення їх у межах Російської імперії.

У зв'язку із структурними змінами в економіці та у демографічній ситуації Одеси становище грецьких торговців у місті поступово змінюється. Їх монополія у зерноторговлі на середину століття порушувалася російськими та єврейськими купцями. Саме

із цим пов'язаний від'їзд певної частки грецького населення з міста у 1860-х рр. Залишалися, головним чином, представники тих грецьких родин, які спромоглися вивести свої підприємства на рівень поліфункціональних та транснаціональних компаній.

Характерною рисою життєдіяльності грецької громади було те, що греки, залишаючись вірними своїй національній мові й культурі, ставали здебільшого російськими підданими.

Таким чином, можна говорити про суттєвий внесок грецьких купців у торговельну та страхову справу Одеси. Варто підкреслити також досить сприятливу політику російського уряду щодо греків; великою мірою це визначалося тим, що вони були «єдиної віри» з православними підданими імперії.

Долматов І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

ІНСТИТУТ СМЕРТНОЇ КАРИ ЗА ЛИТОВСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА КОЗАЦЬКИМ ЗВИЧАЄВИМ ПРАВОМ

Безперечним є той факт, що у всьому світі розширюється тенденція до скасування смертної кари. Смертну кару скасували, повністю виключивши її зі свого законодавства, 69 держав, і ще тридцять країн не передбачають застосування смертної кари за злочини, скоєні в мирний час, залишивши цей різновид покарання на випадок війни. У 23 країнах смертні вироки або не виносять-ся, або не виконуються вже понад 10 років. Таким чином – сьогодні не менше ніж 105 держав, а це більша половина всіх країн світу, відмовилися від застосування смертної кари.

Питання про еволюцію, перероблення та приживання тієї чи іншої кари до нового оточення насправді містить у собі багато цікавого для дослідження історії права. Чому, наприклад, установлювалась одна імпортована кара (та ж ревакація) і порівняно рідко застосовувались інші (зокрема колесування)? Доречні міркування, щодо деяких аспектів цієї проблеми, висловлював М. Грушевський. На його думку, нелюдські кари середньовічної системи настрашок були «противні українському й взагалі слов'янському праву й народній вдачі». О. Гурджій додає до цього «природну незлобність» українців до тих, хто скоїв злочин. «Коли останні щиро каялись за вчинене, – пише він, – то їх нерідко взагалі прощали». Звернення до історії цього виду покарання на території України цікаве в контексті сучасної дискусії з приводу використання смертної кари в сучасному кримінальному праві.

Руська Правда не знала інституту смертної кари, який вперше був законодавчо закріплений в 1398 році в Двінській статутній грамоті. У ст. 5 цього документа передбачається призначення смертної кари тільки в одному випадку за крадіжку, вчинену в третій раз.

Надалі кримінальне законодавство на українських землях в певній мірі йде по шляху візантійського законодавства в частині норм, що передбачають смертну кару. Польсько – литовське законодавство приділяло визначенню злочинів і покарань велику